

1452
МИХАЙЛО ТИШКЕВИЧ.

ВАСИЛЬ ТИШКЕВИЧ

воєвода підляшський, маршалок господарський і гетьман
дворний В. Кн. Литовсько-руського

(1523—1571).

Історично-генеалогічна розвідка.

У ЛЬВОВІ, 1920.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00441064 (J)

2013,
МИХАЙЛО ТИШКЕВИЧ.

~~18-914~~
Львів. Бібліотека
АН УРСР

ВАСИЛЬ ТИШКЕВИЧ

воевода підляшський, маршалок господарський і гетьман
дворний В. Кн. Литовсько-руського

(1523—1571).

Історично-генеальогічна розвідка.

У ЛЬВОВІ, 1920.

В Друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

9 (с47.71)13 + 929

УНІВЕРСИТЕТ

ВАСИЛІВ ТИШКЕВИЧ

ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ПІДПИСАВ

ДРОБНИЙ В. П. ПІДПИСАВ

(1983 1981)

Из „Записок Наукового Товариства ім. Шевченка“
т. СХХІХ

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 60.653

Василь Тишкевич займає визначне місце в історії литовської України-Руси.

В молодих літах, по смерті свого родича Остапа Дашковича, староста канівський і черкаський (1536—1538), потім маршалок господарський і гетьман дворний (1552), воевода підляшський, кілька разів посол до Орди, Волощини й Москви, заслужений в московській війні¹⁾ і в „лавиці таємной“ господарської Ради, він відіграв важну роль в епохальний момент Унії 1569 р.

Родом він був з України; тут була його „дедизна і огчизна“, як він писав у своєму тестаменті 7 цвітня 1567 р.²⁾, „замки в Слободячах, Бердинові, Чортолїсцях старих і нових та інші“, в обороні котрих від Менлі-Герая 1484 р. поклали

Звертаємо увагу на зібрані автором цієї статті „Materiały historyczno-genealogiczne do monografii domu Tyszkiewiczów. Tom I. Wieki XV i XVI. 1413—1599“. Варшава 1911. Про Василя Тишкевича тут на ст. 10—17. Інші цитовані в статті документи гл. тут під відповідними роками. — *Редакція.*

¹⁾ „В войсках против неприятелій панств наших, великому кн. московскому и королю шведскому“.., писав кор. Жигмонт-Август 5 листопада 1569 р. у даній йому грамоті на „кграбство“: „(его милости) на местцу гетманском бываючи завжди мужне не литуючи здоровья и маегности своей ласку нашу господарску заслуговати, в лавици нашей таємной будучи радюю своею мудрою... служил“. Литовської Метрики Кн. Зап. ч. 49.

²⁾ Київського Центр. Архива кн. 14, ч. 93.

були голови чотири брати його отця, як каже Окольський¹⁾: Добр, Хведір, Окушко і Гетговт. Тут брат його²⁾ Іван, архимандрит печерський, відбудував по татарським погромі 1470 р. Печерську Лавру³⁾. Тут таки в тій самій Лаврі поховали його небожа, що помер раніше його 1563 р., Янгурина Скумина, старосту чорнобильського і маршалка господарського з надгробним написом, де величали його „Сарматським Гектором і Руським Пирром“⁴⁾.

На Україні й було все первісне майно роду Тишкевичів-Каленників, дароване їх предкови Каленникови Мишковичеві в. кн. Свитригайлом тоді, як він заснував був на Русі осібну державу зі столицею в Луцьку. Нам звісні три Свитригайлові грамоти, що відносять ся до сього роду. Одна — на слобідсько-бердичівську волость, що простягалась від Житомира до Хмельника на 30 кв. миль⁵⁾; друга — на Чортолісці (тепер Пудини), Сільце та інші маєтности в житомирським повіті⁶⁾; третя — видана в Києві 17 жовтня 1437 р.⁷⁾ на с. Бурківці в житомирським повіті, Межівичі, Ходорковичі та Тейковичі⁸⁾ коло Звягля, Остафова на Нарині, Вальковичі, Демидковичі, Дмитровичі в овруцьким повіті, Вищі Кусовичі під Полонним та селище Усте Камениці на Случі. Одночасно володіють Тишкевичі Рудниками і Бернавкою⁹⁾ в київським повіті, Тайкурами, Ключанами, Скородном, Хоченим, Рековським, Глушковичами в овруцькому

¹⁾ Традиція, записана польським геральдиком (Orbis Polonus), підтверджує ся може словами вище зазначеної грамоти Жигимонта Августя: „дом его милости в давних часов славне і мужне... велике мужество чинячи і войска водячи... горла свои на службах клали“...

²⁾ Скорше може, уважаючи на літа (Василь помер в 1571 р., а Іван виступає в 1470 р.) Іван приходив ся йому дядьком.

³⁾ М. Максимович: Сказанія о Печерской Лаврѣ; його-ж: О надгробіяхъ въ Печерскомъ Монастырѣ (Собраніе сочиненій II, 233).

⁴⁾ Starowolski: Monumenta Sarmatorum; М. Максимович: Сказанія; О надгробіяхъ въ Печ., Мюн. 233.

⁵⁾ Вона згадуєть ся в інвентарі маєтків Остафія, Юрія, Петра і Олександра Тишкевичів Логойських, воєводичів берестейських 7 жовтня 1593 р. Архивъ Ю. З. Россіи VI: I, 523.

⁶⁾ Archiwum Sanguszków III, 102.

⁷⁾ Idem I, 33—34.

⁸⁾ Тепер Михевичі, Ходорки, Тейки. (Клепатській: Очерки по исторіи Киевской земли I).

⁹⁾ Тепер Чорнорудка і Білопіле.

повіті¹⁾, Іровим, дідизною Бориса Тишкевича, зятя Остапа Дашковича, по смерті котрого дочка Борисова, Духна Тишкевичівна Степанова Дублянська, відобрала спадщину за Дніпром: Басань і Биків з північною частиною Переяславського повіту²⁾. Черниця Гафтелина, бувша княжна Агафія Семенівна Глинська, пані Івашкова Каленицького³⁾, відписала (1500 р.) село Гатне київському монастиреви Миколи Пустинного⁴⁾. Дашку Каленниковичу (1469—1488) належать Ляхівці⁵⁾ (10 кв. миль) і Підгайці в кременецькій землі, якими ділили ся його дочки Ганна Сенютинна і друга, замужна за Олександром Ярмолинським. Михайло Тишкевич взяв за жінкою Петрухною, вдовою кн. Михайла Ів. Глинського, с. Тетерів і Красне⁶⁾.

Загалом і всі уряди, які сей рід держав в перших своїх відомих нам поколіннях, він держав їх на Україні-Руси. Відкинувши непевні титули⁷⁾, маємо Свитригайлового канцлера і підскарбія Сенька Каленниковича (три документи: 1446, 1450, 1451)⁸⁾, панів ради: Єська (1437)⁹⁾ і Андрія (1451)¹⁰⁾ Мишко-

¹⁾ Належали до Звера Тишкевича, старости овруцького (*Źródła dziejowe* XX).

²⁾ В. Антонович: Монографія 206. Задієпрянські маєтности О. Дашковича перейшли до старшої дочки його сестри Милохни Борісової Тишкевичевої, а землі, що лежали на правобережній Україні, перейшли до її дочки Богдани Немирівни Олізарової. Милохна Тишкевичева вийшла по смерті мужа за Андрія Немиру, київського воєводу.

³⁾ Каленники, Каленицькі, Тишкевичі.

⁴⁾ Акты Западной России I, ч. 178, ст. 202.

⁵⁾ До Ляховець належали села: Семенів, Косселівці, Жемелівці, Данилівка, Миклаші, Денусівка, Гулівка, Березинці, Калетинці, Турівка, Хорошів, Курянка, Юрова, Шимківці, Дзвінки, Окниви, Тихомель, Уніїв, Кажинці, Жижниківці, Голгузів, Сивки, Шумки, Варводи.

⁶⁾ Метр. Лит. 24.

⁷⁾ Родоначальника Тишкевичів, Каленника, називають Окольський і інші геральдики маршалком Свитригайла, старостою путивльським і звенигородським; — акт з 1437 р. (*Arch. Sang. I, 33—34*) називає його „паном“. Сина його Тишка звуть геральдики гетьманом і воєвудою київської землі, старостою переяславським. В списках (1421 р.) війська Володислава Ягайла, ми знаходимо хоругву Тишка. Михайла Тишкевича звуть „гетьманом військ київських“. (*Daniłowicz: Skarbiec dyplom.; Codex epist. saec. XV: II, 42*).

⁸⁾ Метр. Лит. кн. F. ч. 6, 221; *Akta Grodz. i ziem. XIV, 254* і *Археограф. Сборникъ документовъ къ исторіи сѣверо-зап. Руси I, ч. 3*.

⁹⁾ *Arch. Sang. I, 33—34*.

¹⁰⁾ *Idem I, 45*.

вичів, Окушка (1437—8) маршалка того-ж¹⁾, згаданого вище печерського архимандрита Івана, намісників: чорнобильського Янгурина, зягольського Окушка Каленниковича і овручського Звера. Як знаємо, канівським і черкаським старостою був Василь за молоду, потім держав Пинськ і воеводство підляшське, а одночасно син його Юрій — Берестейське.

Геральдики і панетіристи виводили рід Тишкевичів від Монвида, сина Ієдими́на, що повтарає за ними Іотайський Календар²⁾, але на се ми не маємо ніяких документальних доказів, так само як на походження його від татарських князів чи византійських деспотів, як хотять інші³⁾. Може Ієтговт, якого родовід Тишкевичів називає братом Тишка, буде Ієдигольдом⁴⁾, (коло нього, одначе, бачимо в роді Тишкевичів чисто славянські імена: Добра, Звера, Мирослава, Духни, Людмили). Литовський рід Монвидів, якого назвисько справді литовське, мав також претенсію до крові Ієдими́на, вживав гербу однакового з Тишкевичами — Леліва, але се не має значіння. Традиція походження від татарських князів може оперта на старім славянським рукописі, згаданім Нарбутом⁵⁾, про якогось татарського князя Бердича, що в початках XIV в. збудував ніби Бердичів, „дедизну“ сього роду.

Певним протоплястом сього роду є Каленник Мишкович, сторонник і майбутній маршалок Свитригайла⁶⁾, (який, як ми знаємо, щедро його обдарував землею), а отець Сенька, канцлера Свитригайлового⁷⁾, Івашка, Дашка, Тишка, а може Окушка, пана Ради і маршалка (1437—8 р.) й Ієтговта. Тишко мав по родоводі геральдиків (Кояловича) з Мирослави кн. Друцької, синів:

¹⁾ Idem I ч. 36 і 41; Materiały ч. 6.

²⁾ Окольський (Orbis Polonus), Коялович (Herbarz szlachty litewskiej), Несецкий (Herbarz Polski), а за ними Goth. Taschenbuch der Gräfl. Häuser 1853 р. Супрасльський Помяник споминав кн. Федора і кн. Льва поміж родом Василя Тишкевича. (Арх. Сборн. IX).

³⁾ Debolecki, Kuropatnicki, Czartoryski.

⁴⁾ Ми знаємо Ієтговта, старосту ошмянського 1387, Мингайла (Мишка?) Ієтгольдовича 1401, Ієтговта, пана хоруговного 1421 р., Ієтговта, старосту подільського 1423, воеводу виленського 1432, Ієтговта, воеводу кнівського 1411.

⁵⁾ Narbutt: Dzieje Narodu Litewsk. IV, 490 пр. 2.

⁶⁾ Мав бути у нього „za głowę do rady, za prawicę do wojny“. Стаття Berdyczów, в „Słownik-у geograf.“ I. 134. Клепатській: Очерки 251. Геральдики звуть його: „Czolem senatu kijowskiego“.

⁷⁾ J. Wolff: Książowie litewsko-ruscy, 683.

Івана — архимандрита печерського, Льва — посла в кн. Олександра до Орди, від якого ідуть Скумини-Тишкевичі¹⁾, Михайла — посла від Жигимонта I до царя перекопського Сагай-Герая 1538 р., „гетьмана військ клівських“, Гаврила (1524—1547), жонатого з Настасією Сопіжанкою, якому король дарував маєтність Рудно за знищену Татарами його батьківщину в Київщині. П'ятим братом був Василь, про якого тут говорить ся. Геральдики не знають ще одного Тишкевича — Бориса, котрого ми знаємо з документів вище згаданих (1499 р.).

Яке саме було споріднення межі сими всіми Каленниковичами-Тишкевичами, ми напевно сказати не можемо, але нам прийдець ся відкинути зовсім яко братів Василя — Івана і Бориса, з поводів хронологічних: Василь умирає в 1571 р., Іван по 1470 р., Борис не живе вже в 1499 р.; так само трудно сказати, чи Тишко був отцем чи дідом Василя. Отцем його ми скорше признаємо Івашка Каленниковича, власника Чортолісців (Пулин), які Василь зве своєю „дідизною і отчизною“. Але сього не можна ствердити, бо Василь підписував ся не Івановичем, а Тишковичем-Каленниковичем.

Поважним документом являеть ся тут Суцрасльський Помяник²⁾, який записує рід Василів ось як:

„Родъ его милости пана Василя Тишковича, воеводи Смоленского: Помяни Господи, душу рабъ своихъ: Василя, Настасію, Андрея, Екатерину, Еліазара, Агафію, Марію, Михаила, Іоанна, младенца Льва, Агафію, младенцу Елену, младенцу Наталію, Феодору, князя Іоанна, Настасію, Евдокію, князя Феодора, князя Іоанна, Елену, Ульянію, Іоанна, Дмитрія, Овдотію,

¹⁾ Лев переїхав до Литви, де Жигимонт I налав йому маєтки Можейків і Дзїкушки 1508 р., за знищений Татарами його маєток в Київщині (Лит. Метр. 8). Знаємо, що він записав 4 людей з маєтку Скородного монастиреви Миколи Пустинного (Арх. Ю.-З. Р. VI: I, 1) і що син його (похований в Печерській Лаврі) держав Черниї за Дніпром (на Десні) коло 1560 р. (Źródła dziej. XXII, 589). Внук його Дмитро був в молодости „писарем замків і волостей України“ (вадпис на гробі його матери в 1598), маршалком С. К. М., потім старостою мниським. Помер православним в 1609 р. на Литві. Другий, Хведор Скумин, воевода новгородський і підскарбій земський, званий „Оком Церкви“, відогравав важну ролю в справах релігійних і самої Ушї, яку прийняв під впливом Іп. Потія, а не Й. Кушевича, як се доказав проф. К. Студинський: Pierwszy występ literacki Hieracyusza Rosieja. Львів 1902, ст. 30.

²⁾ Археогр. Сборн. IX.

Димитрія, Іакова, Григорія, Марію, Мокея, Симона, Елену, Николая (Тишкевичь)⁴.

Хто саме ті князі Йоани і Федор? Ми не знаємо. Се єдиний документ, який указував би на княже походження сього роду. Він ріжнить ся від відомого нам родоводу, — нема тут Каленника, за те маємо Андрія, Еліазара (Єсько?), Михайла, Николая (Мишко?), Симона (Сенько?), Агафію (Глинська?)...

Становище тих перших поколінь, як їх майно, було значне, одначе не поліпшалось, але зменшилось з політичною чи релігійною Унією. Посеред групи можновладних родів Київщини, пише Яблоновський, не княжих (див. Супрасльський Поміник), в порядку, в якому вони ґрунують ся відносно до їх могутности і давности, Тишкевичі займали перше місце¹). Вони, хоч яко „Кияне“ не тратять своїх осібних прав і привилеїв на Україні, займають важне місце і в державній Литві. Яко „пани хоруговні“ вони осібними господарськими листами покликувані на війну і на засідання Сойму²). Належать до тих 20-ти родів³), з яких господар назначав „Раду“. Вони не тратять на Литві контакту з рідною Україною, хоч із „дідизни і отчизни“ їх тільки бердичівське „кграбство“ (колись велике як савойське) лишаєть ся при них, в невеликій частині й досі. Тут держать вони до XVIII в. куплені в XVII в. Ржищів і Ходорів. В XVII в. київським воєводою бачимо Януша (1649), чернігівськими Юрія і Льва Криштофа, берестейським Остафія, белзьким Миколая, підляшським каштеляном Костентина, берестейським Казимира, св. Михайловським київським архимандритом Германа, житомирським старостою Остафія і т. д.

Василь родив ся в кінці XV в. Ми його бачимо вже кор. дворянином⁴) і одруженим в 1523 р. з Олександрою Семенівною кн. Чорторийською. Сього року купує він села Байковичі і Молочковичі від свого тестя кн. Семена Олександровича Чорторийського. Видко, тесть його скоро помер і він відкуплює від жени половину її отчизни Логойська і другу половину від

¹) Źródła dziej. XXII, 588.

²) Длт. Метр. Ки. Публ. спр. VII, 82—84, 92—94, 181—186; Ки. Переп. VII, 75—78.

³) Лаппо: Великое Княжество Литовское 670—679.

⁴) Се відповідало, як знаємо, придворному урядови, а не суспільному.

її сестри Софії Хведкової Гневошевичевої. Акт сей підтвердив король Жигимонт I в 1529 р., а куплю другої половини в 1531 р.¹⁾ Поміж сими актами він стверджував (1525) розділ маєтків Осташин, Плещениці, Домжериці і Колодеж жінчиної тітки Овдотії Олександрівни, княгині Можайської²⁾. До наслідників, окріч Василя, належали кн. Василь Іван Соломерецький і Ольбрихт Гаштовт, воєвода виденський і канцлер.³⁾

Одруження Василя Тишкевича мало рішаче значінне в його життю: він хоч і не кидав цілком України, де ми його скоро бачимо канівським і черкаським старостою, але мусів часто проживати в Литві, куди його кликали не тільки обовязки державної „господарської“ служби, але й маєткові справи. Замок Логойськ, инакше Логожейськ, стародавнє Кричанське князівство, спомануте ще в духовній Мономаха, а потім гніздо лінії, якої роля була значніша в історії XV в., ніж волинських її родичів⁴⁾.

Дід Олександри Тишкевичевої, кн. Олександр Константинович, відіграв головну ролю в змові проти вел. князя Жигимонта Кейстутовича і убитві його в 1440 р. на замку в Троках. Опанувавши Троки, але не могучи утриматись, він утік до Московщини, де оженив ся з Марією, дочкою вел. князя Дмитрія Шемяки і з ним добував Москву в 1442 р., в 1443 р. княжив у Пскові, а в 1456 р. в Новгороді Великім. Вернувши ся в 1460 р. на Литву, він отримав від Казимира Ягайловича Логойськ, Осташин, Спорев і Камянець⁵⁾.

Татари знищили і спалили з нащадом логойський замок в 1505 р., забравши синів кн. Семена Олександровича в неволю, з якої вони не вернули ся⁶⁾. Василь Тишкевич відбудував той замок, прибрав у зброю і гармати, збудував також і замкову церкву св. Богоявлення. Скоро по сім король Жигимонт Старий вислав його послом до перекопського царя Ослам-Султана

1) Метр. Лит. 15.

2) Idem 12; Wolff: Kniazowie 20.

3) Кн. Овдотія Андріївна Можайська була сестрою отця кн. Олександри Чоргорийської, Василевої Тишкевичевої. Мала сестру за князем Іваном Соломерецьким. Племянці свого чоловіка (з московської династії), убитого 1487 року, княгині Софії Верейській Ольбрихтовій Гаштовтовій вона відписала третю частину свого майна.

4) Wolff: Kniazowie 18.

5) Idem 20.

6) Konst. Hr. Tyszkiewicz: Opis pow. Borysowskiego.

1532)¹⁾, а в рік потім до Москви²⁾. В 1535 р. він другий раз іде в посольстві до царя перекопського³⁾. В тім часі беть ся з Москвою під Стародубом. Між тим бачимо його на Волині, де він як свідок підписує акт продажу кн. Хведорови Андрієвичеви Саніушкови маєтку Біличе за 100 кіп гр. лит. Масаю Вахновичівною Вербською, яка „бе чолом“ йому і кн. Івану Михайловичу Вишневецькому, просячи їх підписати сей документ⁴⁾.

Урядовання його в Каневі й Черкасах по Остані Дашковичу не можемо назвати щасливим. В 1536 р. скаржить його Олександр Солтанович, маршалок господарський, о якісь кривди⁵⁾. Через рік він скаржить Івана Пенька (Немировича) о бунтованне канівських міщан⁶⁾. Скоро він і покидає се становище й на його місці ми бачимо того-ж самого Пеньку. Перед сии він остерігає короля Жигимонта I (листом писаним в суботу по св. Лаврентію 1537 р.) перед небезпекою з татарської сторони. В наслідок того король наказав кн. Федорови Саніушкови, щоби був готовий проти Татар з землями волинськими⁷⁾.

В 1545 р. Василь разом з Войтіхом Ленартовичем розмежував границі Литви від Польщі⁸⁾. Документ сей доказує нам, що Василь держав маєтки, даровані Свитригайлом Каленниковичам: „Врадники княгині Ильиноє кн. Біяти Костелецкоє Чудновской... з бояри і людьми княжими Чудновскими вели... (м. октябрю 9 дня в суботу) от Могили Сторожовия от р'вки Золчи чорною дорогою, а поведали, іж тут пришла границя селища Бурковского панов Каленниковичов, а тепер п. Василя Тишкевича і тою чорною дорогою на могилу Гончариху... в'рчища Михника. І тут повідили іж тут пришла границя селища Бердичовского панов Каленниковичов, а тепер пана Василя Тишкевича от митника болота к Немировцѣ Дубровцѣ“...

Ревізія замку житомирського⁹⁾ з 2 вересня 1545 р. згадує про „отчизну“ Василя: Слободище, Бердичів, Рудники, Сілець

1) Архив Логойський гр. Тишкевичів.

2) Ibidem.

3) Литов. Метр. 26.

4) Arch. Sang. III, 445.

5) Idem IV, 21.

6) Лит. Метр. 33; Архивъ Ю.-З. Россіи III : I, 3.

7) Arch. Sang. IV, 81.

8) Лит. Метр. 49; Арх. Сборн. I, 121.

9) Źródła dziej. VI, 130.

великий, Чортолісці, Бернавку і інші, а також про його „закуплю“: Кодню і Озерани. Сі маєтки Василь називає також „отчиною і дідизною“ в своїм тестаменті (8 двітня 1567 р.), який підписує: Василь Тишкович Каленикович¹⁾. Акти сї доволі доказують спільне походження Тишкевичів і Калениковичів.

Василь підписує в 1551 р. яко пан Ради і маршалок господарський перемире між королем Житимонтом Августом і молдавським господарем Олександром²⁾. Зараз потім (1552 р.) перед походом на Татар наказує король йому і Василеви кн. Константиновичеви Острожському заняти ся відновленням браславського замку³⁾, а Тишкевич назначаєть ся гетьманом⁴⁾ „войск пенежных“ (дворним), „на месце гетьмана найвисшого“⁵⁾ і дістає наказ іти з військом зпід Мозиря до Браслава. Під його розказами находили ся: пан Станіслав Пац, кн. Михайло Вишневецький, кн. Семен Одинцевич, пан Михайло Тишкович⁶⁾, пан Каленицький Василевич Тишкович (Василів син старший), Іван Лядський, Олександр царевич Остринський і Шахманцер царевич Пунський. Війська ті бунтували ся і король писав до панів литовських, що суд над ними передав п. Василеви Тишкевичеви і кн. Василеви Константиновичеви Острожському⁷⁾. Яко гетьмана „посполитого рушення“ литовської шляхти бачимо його в 1563 р.⁸⁾ і підчас війни інфлянтської⁹⁾.

Діяльність його бачимо також тоді вже в иншій, приватній справі. Михайло Іванович Сопіга, воєводич підляшський, позивав матір свою Ганну Сопіжину кн. Сантушківну о часть свою в грошах і маєтку Лейпуни, що лишили ся по смерти його вітця. Обидві сторони згодились судитись судом третейським. Зі сторони матері судією вибраний був Василь, вже воєвода

¹⁾ Київс. Центр. Архив кн. 14. ч. 93.

²⁾ Лит. Метр. Кн. Зап. 215, f. 134.

³⁾ Idem XXXVII; (Materialy ч. 54).

⁴⁾ Idem 10—12; (Materialy ч. 55).

⁵⁾ Idem ч. 49, f. 47—48.

⁶⁾ Племянник Василів, що видно з Супрасльського Помянника, син Гаврила і Настасії Сопіжанки, жонатий з кн. Соломією Андр. Неледенською сестрою Григора, архимандрита супрасльського 1572 р.

⁷⁾ Метр. Лит. кн. Зап. XXXVII, 15—16; (Materialy ч. 56).

⁸⁾ Volum. Legum II, 79.

⁹⁾ Лит. Метр. ч. 49, f. 47—48.

підляшський¹⁾, зі сторони сина — Фльоріан Зебржидовський, воевода люблінський.

Находив час інфлянтської війни з Іваном Грозним, в якій як сам Василь, так і його два сини, Юрій і Каленник, мали „мужне не литуючи здоровля і маєтности“ лицарської слави собі добути. Дипломатична роля їх оказуєть ся тоді также значною.

Вже в 1561 р. король писав до Василя, щоби той дав знати про війну цареві перекопському, щоби він „з войском тягнув і неприязни доводив“²⁾. Того-ж року писав король йому другий лист, щоби людям того-ж царя здав скарб його³⁾. Видко у Василя і сина його були складені гроші, потрібні на війну: маємо квит Василя, виданий ротмистрови царевичеви Пунському на 400 кіп гр. лит., а другий квит Юрія на 200 ротмистрови кн. Романови Сангушкови⁴⁾. Опріч того Василь позичав поважні суми на воєнні справи королеви: раз 5000 і другий раз 3000 і 6000 кіп гр., потім 10000, за які взяв заставом Пинськ⁵⁾. Одночасно він, як видко з королівського документу, виданого на Соймі в Городні 8 січня 1567 р., утримував полки піших і кінних „драбів“ і сам покрив ся славою і „многими ранами на тілі і обличчі“⁶⁾. Сестра королівська, інфантка Анна Ягайлонка, власноручним листом з 1565 р.⁷⁾ дякувала йому за оборону Інфлянтів своїми хоругвами.

Треба сказати, що сини його прославились може більше від нього самого. Так Каленник, маршалок господарський, разом з Филоном Кмитю, Остиком, воеводою метиславським і кн. Капустою, побили під Кропивною в 1564 р. 60000 Москви і 100 значних вояків забрали в полон⁸⁾. На весні 1561 р. Юрій з 5000 війська вигонив Москву з Інфлянт і погнавши ся за нею далеко, спустошив царські землі⁹⁾. Разом з кн. Романом

¹⁾ 1554 р. 12 листопада. Лит. Метр. кн. Суд. 33. Wolff: Sapiehowie I, 73. Одначе „Привилей пану Василю Тишкевичу на воеводство подляшское“ носить дату 1558 р. Метр. Лит. кн. Зап. XLV, 11.

²⁾ Лит. Метр. 37, 449.

³⁾ Idem 480.

⁴⁾ Лит. Метр. Кн. Переп. VIII, 75—78.

⁵⁾ Археогр. Сб. I, ч. 17 і Лит. Метр. Кн. Запис. XLVII.

⁶⁾ Арх. Сб. I, ч. 18.

⁷⁾ Архив гр. Шембеків в Порембі.

⁸⁾ В. Paprocki: Herby gycerstwa polskiego, 854.

⁹⁾ Narbutt: Dzieje Nar. Lit. IX, 348—9.

Сантушком бє Юрій під Чашниками 1567 р. кн. Петра Серебрного; другим разом бють і беруть в полон Щербатова і Баятинського з 80 значними боярами, а під Улою 1568 р. Юрій з кн. Лукомським, як пише Папроцький: „за pomocą bożą przelomili on lud wielki, zbili, zimali, dwóch wojewód Wela-minów pojмали, wszystkich więźniów było trzysta znacznych“, а замок добули¹⁾.

В дипломатичних зносинах Литви з Москвою в ті часи найвизначніше місце займає Василь.

З обозу в Інфлянтах вислав король (1557 р.)²⁾ велике посольство з Василем на чолі до Івана Грозного, щоби запропонувати перемирє на 6 лїт. Іван зі свого боку допоминав ся признання йому царського титулу, хвалячи ся листами папи, цїсаря, еспанського короля і королеви Єлизавети англійської, які йому сей титул признавали. Через рік король два рази вислав Василя до Івана, перший раз в обороні Кавалерів-меченосців (1558 р.), другий раз в тій самій справі (в листопаді сього-ж року) під натиском зі сторони інших європейських монархів, які домагали ся, щоби цар перестав пустошити землі Кавалерів. Іван згодив ся на 5-літнє перемирєнне з Орденом³⁾.

Московський історик Соловєв зазначає, що король після Василя не офіційально поздоровити Грозного після здобуття Астраханя (1554 р.), при чім посол розмовляв з митрополитом московським Макарієм⁴⁾. Ось що пише в сїй справі Соловєв:

„Поздравить Іоанна со взятієм Астрахани король послалъ дворянина своего, пана Тишкевича. Тишкевичъ былъ Русскій, православнаго исповѣданія, и потому просилъ, чтобъ ему было позволено принять благословеніе у митрополита. Царь назначилъ день, когда былъ Тишкевичу у Макарія, и послалъ сказать послѣднему, чтобъ велѣлъ убрать у себя палату столовую, гдѣ будетъ принимать посла, и чтобъ на дворѣ у него было все прибрано, а во время приѣма были бы у него владыки и архимандриты всѣ, которые въ Москвѣ, и было бы у него все порядочно (чиновно). Митрополитъ принялъ Тишкевича по царски, какъ царь принималъ обыкновенно пословъ, спросилъ

1) Рагроскі: Op. cit. 829—831.

2) Narbutt: Op. cit. 314—15.

3) Ibidem 322—5.

4) Соловьевъ: Исторія Россіи 2 вид. кн. II. т. VI. ст. 127. (Narbutt: Dzieje Nar. Lit. IX, 301 пише, що послом був син Василя, Юрій Тишкевич). — Редація.

у него, какого онъ закона, и когда Тишкевичъ отвѣчалъ, что Греческаго, далъ ему наставленіе о вѣрѣ и благословилъ. Тишкевичъ говорилъ наединѣ митрополиту, что по рубежамъ Литовскимъ живутъ все христіане Греческаго закона, которые скорбятъ, что между государями вражда и по всему видно, что скоро наступитъ кровопролитіе. Тишкевичъ просилъ, чтобъ митрополитъ уговорилъ Іоанна отправить къ королю пословъ для заключенія вѣчнаго мира, но прибавилъ, что онъ говоритъ это отъ себя, потому что, какъ слышалъ онъ отъ литовскихъ пановъ, польскіе паны всею радю безпрестанно толкуютъ королю, чтобъ онъ началъ войну съ Московскимъ государемъ, о христіанствѣ же польскіе паны не заботятся; они опредѣлили, чтобъ королю пословъ своихъ въ Москву не отправлять. А литовскіе паны все скорбятъ, что между государями гнѣвъ воздвигается, и о христіанствѣ жалѣютъ. Митрополитъ отвѣчалъ, что такъ какъ Тишкевичъ говорилъ это отъ себя, и приказа и письма съ нимъ ни отъ кого нѣтъ, то бить челомъ государю нельзя; вражда же между государями идетъ за одно государское имя“

Важні і цікаві були, яко вираз московських претензій в сю епоху, пізніші переговори (1558 р.) Василя Тишкевича з Алексієм Адашевим:

„Королевскій посолъ“, пише Соловев¹⁾, „Василій Тишкевичъ спросилъ Алексія Адашева, высланнаго къ нему для переговоровъ, на какихъ условіяхъ хочетъ Іоаннъ заключить вѣчный миръ. Въ отвѣтъ Адашева высказалось ясно, какъ Іоаннъ, занявшись съ обычною своею страстію дѣлами Ливонскими, перемѣнилъ мысли относительно Литвы. „Прежнія дѣла должно все отложить“, сказалъ Адашевъ, „и дѣлать между государями доброе дѣло на избаву христіанамъ; если же станемъ говорить по прежнему обычаю, станемъ просить у васъ Кракова, Кіева, Волынской Земли, Подолья, Полоцка, Витебска и все города русскіе станемъ звать готовою вотчиною своего государя, а вы станете противъ Смоленска, Сѣверской страны, Новгорода Великаго, — то такими нелѣпыми рѣчами дѣло сдѣлается ли?“ Адашевъ требовалъ, чтобъ вѣчный миръ заключенъ былъ по перемирной грамотѣ, но Тишкевичъ отвѣчалъ, что такъ мириться нельзя; что Москва должна возвратитъ Литвѣ все завоеванія отца и дѣда Іоаннова. „Пишетъ Златоустъ въ Златоустрѣ“, го-

¹⁾ Соловьевъ: Opus cit. ст. 128—9. Narbutt: Opus cit. ст. 322.

ворилъ Тишкевичъ: „что у одного человѣка на дворѣ быта змѣя, съѣла у него дѣтей и жену, да еще захотѣла съ нимъ виѣстѣ жить; миръ, какого вы хотите, похожъ на это; съѣвши жену и дѣтей, змѣя съѣсть и самого человѣка¹⁾. Нынѣшній государь вашъ конечно не таковъ, и видимъ, что онъ всякія дѣла по Богѣ дѣлаетъ, христіанство исправляетъ и утверждаетъ; по всей его державѣ христіанство и церкви христіанскія цвѣтутъ, какъ въ старину въ Іерусалимѣ при равноапостольномъ царѣ Константиѣ. Но нашему государю, не изъавши своихъ отчинъ, мириться нельзя; какой эго миръ — взявши не отдать!“ Адашевъ отвѣчалъ: „Паны! положите вы на своемъ разумѣ, — какъ говорить то, чего и во снѣ не пригрезится? какъ тому взойти, что гнило посѣяно? — только понапрасну истому принимать“. Тишкевичъ объявилъ послѣднее слово: безъ возвращенія Смоленска миру вѣчному не бытъ; причемъ очень откровенно высказалъ опасенія литовскихъ пановъ. „Въ условія вѣчнаго мира будетъ внесено, что стоять на Крымскаго заодно; но Крымскій присяжникъ Турецкаго, Турецкій за Крымскаго наступить на нашего государя, вашъ государь нашему тогда не поможетъ, и нашъ до конца свою вотчину погубить“. Адашевъ этотъ страхъ отговаривалъ, утверждалъ, что царь будетъ заодно съ королемъ на всѣхъ враговъ, но Тишкевичъ не оставлялъ своихъ сомнѣній и говорилъ: „Если бы образцовъ не было, а то образцы живые, — отецъ и дѣдъ вашего государя что сдѣлали съ Литвою? Избавившись отъ Крымскаго, вамъ не на кого больше броситься, какъ на насъ. Миру вѣчному теперь быть нельзя, а доброе перемиріе чѣмъ не миръ?“ Тишкевичъ просилъ, чтобъ перемиріе, заключенное на шесть лѣтъ княземъ Збаражскимъ, продлить еще на нѣсколько лѣтъ; но царь не согласился. Взаключеніе переговоровъ посоль просилъ Іоанна отъ имени королевскаго помириться съ Ливонцами“.

Ми бачимо ще кілька разів Василя і його сина Юрія послали до Івана Грозного в 1560-их рр.²⁾. Видко Василь добре знав дипломатичні порядки московські, бо Жигимонт Август

¹⁾ Ся байка нагадує байку про змію, яку Богдан Хмельницький сказав польським послам. Вона походить з Індії і видко була популярна на Україні. Див. Драгоманов: Байка Богдана Хмельницького (Розвідки II в „Збірнику філол. секції Н. Тов. ім. Шевч.“ III); І. Франко: На святюрській горі і Пригча про гадюку.

²⁾ Соловьевъ: Ор. cit. ст. 196—7; Narbutt: Ор. cit. ст. 406 і 420—1.

писав до нього (18 вересня 1567 р. з Люблина), питаючи його ради, як послів московських приймати¹⁾.

Дочекавшись синів, що вже з ним засідали в Раді державній (бо і підпис старшого Каленника, маршалка господарського, бачимо серед панів Ради коло вітця і брата Юрія), Василь задумав запевнити їм і взагалі цілому своєму родови матеріальну основу для будучини. Двома тестаментом, з котрих знаємо тільки останній з 1567 р. (8 квітня), заснував ординацію для сина Юрія, воєводи берестейського і його мужеських потомків з Логойського князівства²⁾, яке було „куплею і закулею“, а не „отчизною і дідизною“, котрою він не міг розпорядитися проти Литовського Статута. „Городище Логожейск — писав він — що жона моя небожниця Олександра Семеновна продала мене, села Будиничі, Домжеричі, Осечинці, Броди, Волче, Споров, Мглинск, куплені від п. Врилевского і од пані Петрової, воєводині троцької п. Ганни³⁾, половину двора в Заозерах, Прусовичі, Корсаковичі, Мишковці... має син мой пан Юрій держати і вживати з именіи боярскими і з слугами путними, з людьми тяглими і данними і з лови звериними і пташиними і зо всіма доходи і пожитки і зо всім на все он сам, його сини, їх потомки мушцизи вічно і на віки і непорушно. А на девки не має приходити. А если би, чого Боже вховай, мушцизи з покоління Юрієва не стало, тоді то прийти має на сина мого Остафія, которого маю з жоною моею Настасією і на потомки его, мушцизи. Если би, чого Боже не дай, і в того сина моего Остафія потомков мушцизи не било, тогда то прийти має на девки, потомки сина мого Юрія“⁴⁾. А тим він орудував: „бо я в том волен, бо то ест все мое набите, а не отчизна“.

¹⁾ Лит. Метр. Кн. Зап. XVII, 28–30 і Логойський Архив гр. Тишкевичів.

²⁾ Княжили в ньому, по кн. Полоцьких, Василько Володаревич (1186), Ізяслав Ольгович (1188, Іпатський літопис), Скиргайло (1387), Андрій Володим. Ольгердович (1446), а вкінці убійник Жигимонта Кейстутовича, Олександр Чорторійський, коли покинув Новгород В. і Псков в лютім 1460 і вернув ся в Литву. Лит. Метр. Кн. Зап. 6.; Wolff: *Ród Gedumina* 97.

³⁾ Ганна Іліничівна Кищина.

⁴⁾ 8 квітня 1567 року „то есть копія з тестаменту мене Василя Тишкевича, воєводи подляського і т. д. дана сину моему Юрію, воєводі берестейському і т. д., которую копію ...от слова до слова... до книг замку Е. Кр. М. Житомирского уписати казалеж“. Київ. Центр. Архив кн. 14, ч. 93.

Таким чином Василь не допускав до майорату ні старшого сина Каленника (Каленицького) — „бо не бил ему поволен“, ні малолітнього внука Константина¹⁾ від сина Остафіяна (від першої жєни), що помер молодим в 1557 р.²⁾, якому, а также чотиром його сестрам, Олександрі, Марині, Милославі і Олені він відписав половину Спорова і 800 кіп гр. лит. Діти сї виховувались коло нього; здаєть ся, що мати їх Марія Андріївна кн. Друцька-Озерецька не жила там же вже тоді. Треба сказати, що всі сини і внучата, мушцини від першої жєни, ділились ще „ведлуг статута“ своєю „ддізною“ в Київщині. Юрію дістались Бердичів, Кодня, Махнівка, Берневе, Пудини (Чортолісці) і т. д., Каленицькому вже ранше Слободище і Трусовці, перед 1555 р., в якому Василь писав до нього лист³⁾, цікавий з побутової сторони:

„Лист самого пана Василя Тишкевича до пана Каленицького року 55“.

„Василя Тишковича, маршалка господарского, старосты менского, державцы красносельского, сыну моему милому Каленицькому⁴⁾ о здорови твоєм и панее твоее рад слышу каждого часу. Поведаю тебе, иж позвал мене позвом его милости господарским князь Дмитрей Вишнивицкий⁵⁾ и с княгинею его милости панею Полозовною о присипаню ставов к берегу их милости земли сосновицкие яко ширш в позве описуєть а так приказую тебе, аби як восполок с князем и там на тые земли певние, где князь Дмитрей и княгиня их милости себе быти... виїхавши судей вывел и нехай би суди межи вами розознали, чи то будет давно было сосновицкое и тепер нехай будет к сосновици, а што будет слободищское, нехай при слободищах

1) Потім каштеляна підляшського 1599 р.

2) Цікавий нагробник його з церкви логойської, перевезений до музею у Вильні. Інтересний се пам'ятник нашої мови й правопису (фонетичного) в XVI в.

3) Бібліотека ординації гр. Красінських у Варшаві.

4) Він був старостою гомельським і маршалком господарським; жонатий з кн. Варварою Соломерецькою, не зіставив потомків. В Арх. Сборн. I, ч. 58, ми знаходимо його лист до Фільона Кляти, в котрому обіцяє прийти на московську війну з почтом, „ач ми не мало коней позадихало і теж служебником моім также... а вѣдь же милостивої пане, яко звикли предкове наши служити вірне і правдиве господарю своєму, так теж...“ і т. д. „Пане Боже дай, аби Пан Бог рачил дати звятежене над неприятелєм господаря нашого и покорити под ноги господаря нашого и нам“.

5) Вишневецький — Байда.

зостаєт, а наболєй в то сам би еси справовал водлуг статути, бо я вже тебе тое имене слободища на вечность отдав. Писан у Вильни лет. божого нарож. 1555 месц. март. 28 д.“

Тестамент з 1567 р. засновує одну з найдавнїших ординацій в Литві чи Русь. Вона не тїльки випереджує звїсну ординацію Острожську, але і Несвижсько-Олицьку Радивилїв, засновану 1586 р. Ясно визначаючи порядок переходу володїння мужеських лїній, а якби їх не стало — жїночих, акт сей не визначає одного старшого межї нащадками. Може се слїд старого славянського звичаю спїльного володїння землею цїлого роду?

Опрїч 3 синїв від першої жїнки Чорторийської, Василь мав ще дочку Настасю за Іваном Мелешком, каштеляном смоленським. З другою жїнкою Настасєю Андрїївною Сопотькївною він мав ще старшу дочку Олександру і сина найменшого, також Остапа (потїм каштеляна смоленського), яким відписує свої маєтки підляшські — „а до инших вїх именїй — писав він — дїти мої з першого малженства не мають права, тїльки з другого, що маю з Настасєю Андреевною“... „А Пинск маєт жона моя Настасїя держати водлуг привилєю господарского и моего листу, або теж тот кому ми зволившиє з жоною моею отпишемо“.

Не забув воевода і за свого слугу: „Служебнику моему князю Гораїну (Грегору?) Домвонту¹⁾ отписую дворець боярский село Медухово під Логойском, маєт он тот дворець держати и вживати вечно он сам, дети и потомки его с того дворца служити жоне моеї Настасїи до живота ее... а по животе жони моеї Настасїи Андреевни волно ему и потомком его кому хочет служити...“

Акт сей змінив Василь тестаментом з 11 жовтня 1570 р., не що до змісту, але що до порядку наслїдування: ординації зїстали при потомках Юрія, але саме при потомках від першої його жїнки Ганни Львовної Котовної, від синїв Федора і Мартина, а якби їх не стало, переходили до потомків Остафія, а якби і той „без потомства з того свїта зшел“, на потомків (мушци) Олександри Ходкевичевої (кн. Констант. Острожської). Важно тут — вплив другої жїнки Василя, Настасїї²⁾.

¹⁾ Князі Домонти Мошенські. Від них взяло прозвище с. Домонтів, радомельського повіту. Володіли також маєтками Мошно, черкаського повіту. Wolff: Kniaziowie 51—54.

²⁾ Акты, издап. Виленск. комиссією для разбора древ. актовъ т. XXII, ст. 388, ч. 629.

40-24

629.01.1

З другої духовної, писаної перед самою смертю 1570 р. 5 серпня¹⁾ і кількох інших документів (напр. особний акт, яким відписує Пинськ жені, з 10 серпня сього-ж року)²⁾ бачимо, як Василь дбає про долю жінки і дітей з другого шлюбу. Старша дочка була вже вийшла заміж за Олександра Ходкевича, старосту городенського, гетьманіча в. литовського; син Остан був ще малолітнім. Акт сей списав він разом з жінкою сими словами:

„Я раб Божій Василей Тишкович, воевода Смоленскій, староста Менскій и Пинскій, и малжонка его м. Василевая Тишковицова, воеводинья Смоленская, старостиная Меньская и Пинская Настасья Андреевна, вѣдаючи и бачечи натто добре, иж на свѣтѣ каждому створенью Божему всякого стану не есть жадная реч невѣйшая яко смерть...“

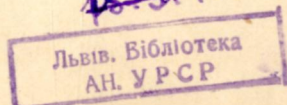
„Будучи тяжкою обложною хоробою притиснений и от Его святое милости наважений... а потом з ласки Егожь насвѣтшой милости пришедши з оны хоробы ку способтѣйшому здоревью“...

Споряжають сей тестамент таким чином: „...Замочек Камень Хорецкій, двор Тальковичи, дворец Валейка, дворец Губы и дворец который лежит межи Анны и Логойска, на имя Сельце, тот замочек и тые дворы и дворцы вышей описанные зо всеми селы и приселки, яко з именеъ боярскими, з слугами пугными, з людѣми тяглыми и данными з их землями пашными и борными, з ган, з лѣсы, з сѣножатми, з озеры, з рѣками и з рѣчками, з ставы, з ставищи, з млыны и з их вымелки, з бобровыми гоны, з ловы звѣрынными и пташими и зо всеми платы, доходы и пожитки и зовсим на все, яко ся тот замочок Калиницкій и тые дворы, вышей реченные и села к тому замочку и к тым дворам нашим прислухаючіе, и село Березыня и село Осечица и приселки тых всех дворов и сел сами в собѣ в землях. У границах и во всех обыходѣх своих мают, и яко то мы на себе держали, так теж што колвек в том замочку нашом Калиницком и в церквах тамошних речей рухомах, образов, золота, сребра, грошей готовых, перел, шат, листов, цыну и мѣди и иных речей рухомах и теж замковых речей: дѣл, гаковниц, ручницъ, порохов и што колвек ся по животѣх наших останет яко в том замочку, так и в тых дворѣх наших, с тым зовсим даем, оставуем и сим нашим теперешним тестаментом отписуем

1) Idem XXII, 400. Арх. Сбор. IX, 66—73.

2) Акты Виленск. комм. XX, 306.

к. 60.653

сыну нашому Остафію, ему самому и его дѣтам и потомкам их, вѣчно и на вѣки непорушно. Мае тот сын наш Остафій, его дѣти и их потомки, то держати и вживати и справоватися, ничего не отстухаючи от листов купчих и закупчих и на то подтвержденей господарских и владовых, по тому, яко и мы на себе тые именья держали. К тому теж што маю я Василей в супѣ пѣнязей у двух тысячах и восьми сот копах грошей от его м. ясне вельможного пана Миколая Радивиля, воеводы Виленского, канцлера в. к. Литовского, люди у Гнѣздиловичах, у Волоборовичах, в Дможеричах и село Дѣдиловичы, тогда и тую суму пѣнязей на оных людѣх отписуем по животѣх наших томуж сыну нашему Остафію“...

А на случай його смерти:

...„мае приіти и спасти на дочку нашу Александру, которую есмо на тых частѣх тепер недавно з воли Божое, отдали в малженство светое за Александра Ходкевича, сына ясне вельможного пана его м. п. Григорія Ходкевича, пана Виленского, гетмана наивышого в. к. Литовского, старости Городенского, Мэгилевского и на дѣти ее и потомки их“... „дочце нашей Александрѣ даем, даруем... двор Лососино, с дворцем Бѣлявицким и в мѣстѣчком Рожанским и во всем“...

...также теж штобы и колвек в тых дворѣх наших властных в Лососино, у Бѣлявицах и у дворѣ господарском Эдитовѣ, нам заставном, по животѣх наших у клѣтѣх и во всех инших схованьях речей рухомых: образов, золота, серебра, перел, шат, грошей готовых, листов, цину, мѣди, быдла великого рогатого и малого и иных вшеляких добр властных, сполных zostало, то все от мала до велика, от большой и наименьшей речи, ничего не выймуочи и никому не zostавуючи, тойже дочцѣ нашей пани Александровой Ходкевича Александрѣ“... опрѣч того дае їй 11000 кѣп гр. лит. на господарским маестках Лискови, Межиречи, Аїні, Здетові і Хрисиці.

Визначае опікунів для найменшого, ще малолітка Остафія: ...„так и того сына моего Остафія во всеми тыми именьи, речьми и маестностями верху менеными, што есмо тому сыну своему отписали и на него водлѣ сего тестаменту нашего спасти, и по животѣх наших обѣих, приіти мают в моц, оборону напред пану Богу у Тройцы Единому, а потом их милости пану Виленскому, а пану старостѣ Жомонтскому, а пану Михайлу Гарабурдѣ писарю его к. м. даем и сим тестаментом нашим сполным злецаем“...

... „врадники наши в тых имѣнях в Камени, в Дальковичах, у Велейцѣ, в Губах и в Сельцу от нас установленны, збираючи по животиѣх ваших нас обѣюх в каждый год на того сына нашего Остафія з оных имѣней платы пѣнежныи и всякія доходы до рук их милости панов, в цѣлости вѣрне и правдиве отдавати и личбу в каждый рок так з платов пѣнежных... и послушенство всякое ку их паном опекуном так властне, яко и ку нам тепер чинити маюг“...

... „а естли бы который с тых врадников, от нас установленных, будучи на врадѣ, не умѣне и не слушне ся справовал, тогда их м. панове опекунове такового з уряду выставити, а на его мѣсце кого иншого, справивѣйшого и умѣгивѣйшого з бояр наших установить розказать маюг“...

... „А што ся дощечет замку господарского Пиньского, который и зо всем староством тамошним от его к. м. в сумѣ пѣняных маючи, тую суму с доходов господарских тамошних в каждый год себѣ выбираю ино што ся еще тое суми недоброе на нем востанет, около чого, кеды певную вѣдомость з учиненья личбы в скърбѣ короля е. м. возму, тогда то я особливе листом моим, кого похочу, запишу“¹⁾...

Згаданий тут найменший син Василя Остафіян (Остафіян-Серафим) вславив ся на війні зі Шведами, котрих побив під Стокмансгофом. Був каштеляном смоленським. Помер бездітним, здасть ся, що навіть не женив ся. В молодих літах віддавав ся наукам і поезії. Стрийковський присвятив йому XVII книгу своєї хроніки 1582 р. і помістив латинський його вірш, де Тишкевич похваляє історію Литви Стрийковського і дякує йому від імени Литви й Руси.

Дочка Олександра замужна вже в 1570 р. за Олександром Ходкевичем, овдовіла скоро і вийшла за кн. Константина Константиновича Острожського, старосту володимирського, підчасного литовського (сина кн. Василя Константина, київського воєводи), котрий віддаючись розпусті на переїну з аскетизмом, помер також молодим, а вдова мусіла його довги сплачувати²⁾. Вийшла вона ще в третій раз за Миколая Язловецького, гетьманича ко-

¹⁾ Археогр. Сб. IX, 66—73.

²⁾ Акти трибуналу Люблинського; *Wonięski: Poczęt rodów W. X. Litewskiego* 358. Константин Острожський жив ще в 1582 р. Позиваєть ся разом із женою Олександрою Василівною Тишкевичівною о захват части біловежської королівської пущі і прилученне до їх маєтку Берестовиці.

ронного, славного лицаря, котрий своїм військом добував для себе Криму й Волощини, а молдавського господаря Янкудія піймав у неволю і привіз до Львова, де йому голову стяли.

Як бачимо з тестаментів Василя Тишкевича, майно його було великанське. Посаг його дочки (11 тисяч кіп грошей) був більший, як королеви Варвари Радивілівни, як кн. Семенової Слуцької, Софії Мелецької, воеводянки подільської¹⁾, — а ще до того дістала від вітця великі підляшські маєтности, з яких за Лососин і Рожанку заплатив Лев Сапіга 30 тисяч кіп грошей, що вже в XVI в. варту було коло 2 мільонів карбованців. Опріч Логойська і Заозеря, котрі цінував високо, коли заснував з них ординацію, мав Василь на Білій Русі: Спорів, Колоден, Осташин, Будиничі, Вишнево, Демеричі, Зечищі, Сілець, Білявичі, Бойковичі, Ганути, Волче, Колодеж, Ватаничі, Велецьке, Лукави, Декшняни, Березину, Молочковичі, Губи, Трусовичі, Корсаковичі, Камінь Харецький, Дальневичі, Вілейку, Ниву, Довкшичі, Дольці, Прусовичі, Богушовці, Броди, Осетинці і т. д. Більшою була його київська „дідизна і отчизна“. Одна Бердичівська волость, маюча значінне таке, як і Логойська²⁾, перевишала з 6-ма замками і коло 200 селами в XVI в. багато господарських і не одно удільне князівство³⁾. Не була вона так знищена татарськими погромами, як би се здавалось. Йшов тут, від Свитригайлових часів, рух колонізації чисто ще української, який випередив на майже півтора віку звісну колонізацію польсько-українську, якою величають ся польські історики. Само прізвище Слободищ указує нам на сей факт, а вже в половині XVI віку, бо в 1545 р., сі самі Слободища за Василя розбогатіли і підняли ся так, що лічили 4000 жителів самих православних і житомирські міщани скаржились перед королівськими ревізорами, що Житомир падає супроти Слободищ, „бо вже купці мало Житомира займают, всі обернули ся через поле іншею дорогою, на Слободище ідучи“⁴⁾.

Спадкоємець таких просторів, Василь, оказуєть ся нам вже в молодих своїх літах власником, як і Константин Острожський,

¹⁾ Перша мала 8000 кіп, друга 3600. В опієскі: Poczet.

²⁾ М. Любавській: Областное дѣленіе Лит.-рус. государства, ст. 244.

³⁾ Як Сабавдія (француська), Гессія надренська, Нассав і т. д. Бердичів перевишав великістю волости Олицьку, Вишневецьку, Дубенську, Клеванську і Звягольську. Źródła dziej. XXII.

⁴⁾ Idem VI, 139.

значних капіталів. Він скоро по шлюбі з першою жінкою платить довги свого тестя Семена Чорторийського, купує від нього (1523) села Байковичі і Молочковичі, а від жени і її сестри Логойський замок (більше, як за 4500 кіп гр.), потім купує кільканадцять сіл від троцької воєводині Ганни Кіщиної¹⁾, других одинадцять маєтків (Вишнево, Ганути і т. д.), які належали перше до королеви Бони, від якогось Михайла Федотовича²⁾, двір Трусовичі від Паца, інші від Врилевського, на Україні купує Кодню і Озеряни. Лежали його капітали на маєтностях Юрія Зеновича і воєводи виленського Миколая Радивиля (2800 кіп гр.), а передовсім на маєтностях і староствах господарських (більше як 20000). Треба зважити, що і колонізація українських земель не мало коштів виносила³⁾, як і будівля замків в Слободищах, Бердичеві, Кодні, Логойську і др.

В загальній сумі Василевого добра королівська ласка мало оказує слідів, — все се спадщина Свитригайлових надань або закуплі за власні також спадкові гроші. Жаден з його потомків або родичів не дійшов до того ступня богатства ні могутности — хіба може Федір Скумин, воєвода новгородський, що відіграв важну роль в справі релігійної Унії і визначував з власної протекції на митрополита Михайла Рогозу. Жаден з його внуків уніятів і правнуків католиків, хоч вони також займають високі становища в сенаті до половини XVII в., не можуть з ним рівняти ся. Бо опріч земельної основи і скарбів, могутність його мала инший ґрунт під собою: фєвдальні державні привілеї, на яких стояла литовсько-руська державна система, а які мала до нащадку знищити політична Унія 1569 р.

Не дивно нам, що литовсько-українські маїнати з Тишкевичем, Ходкевичем, Остафієм Воловичем і Константином Вишневецьким на чолі, протестували так розпучливо проти сього акту. Опріч ідеальних сторін їх виступу, яких не будемо нехтувати, була тут важна пружина їх особистих найзначніших інтересів. Династична справа рішала ся з ініціативи самого господаря, національна взагалі пнакше розуміла ся як тепер

¹⁾ Духовниця з 1567 року.

²⁾ Лит. Метр. кн. Зап. 35.

³⁾ Ми знаємо, що внук Василів, Федір, звісний своєю колонізаційною діяльністю на Україні, платив по 5 кіп гр. за кожного осілого селянина (на „слободі“) осібним слугам-агентам, що називали ся „осадчима“. Таких важайших його агентів рахує Яблоновский 15, а між ними звісного Мотовила, який заложив с. Мотовиліску.

і звязана була неподільно зі справою державно-суспільною, себ то зі зміною форми державного устрою і се найгірше лякало панів Ради, бо добре бачили вони в сьому історичному першорядному факті — свою загибучу.

Момент сей наближав ся. Вже на Соймі в Більску 1 липня 1564 р. переведена була найважливіша реформа в тім напрямку: політичне зрівнання дрібної шляхти Вел. князівства з панами. На образ польської шляхти допустили їх до Сойму, а магнати зреклись ся феодальних своїх прав над ними¹⁾. Одначе акт сей був переведений без особливого протесту зі сторони панів — Ради; підписали його здасть ся всі, а між иншими і Василь. Справа ж самої Унії, то є загиби політичної автономії Литви і відорванне від неї Підляша й решти України не були переведені на сій соймі, навпаки — здавало ся, що сими уступками панове окупили вищі інтереси державно-національні. Навіть польські історики віддають честь їх самовідреченню²⁾ в ту тяжку для їх становища хвилю.

Коло того часу маємо ще два важні державні акти, підписані Василем: се привілей господарський на рівність прав православних з католиками (1 липня 1563 р. у Вильні)³⁾ і грамота виленським міщанам на маґдебурське право (1 липня 1569 р. у Більску)⁴⁾.

Прийшов Сойм у Любліні 1569 р. Попередило його кілька важних фактів, важних для особистого становища воєводи. 1566 р. було засноване воєводство Мінське, тоді як від 1523 р. Мінське намісництво не існувало і Мінськ оставав ся виключно в руках старости, то є Тишкевича. Того-ж року була відорвана від Підляшського воєводства Берестейська земля і з неї засновано

¹⁾ Лит. Метр. Кн. Зап. XXXIII, 485—493.

²⁾ „Wielcy urzędnicy, mian. Mikołaj Radziwiłł woj. trocki, Jan Chodkiewicz s-ta żmódzki, Konst. Ostrogski w-da kijowski, Paweł Sapieha woj. nowogrodzki, Bohusz x. Korecki s-ta łucki, Stefan x. Zbarażki, Bazyli Tyszkiewicz woj. podlaski, Eustachy Wołłowicz marszałek rady przekładając dobro ogólne nad własne, zrzekli się władzy sądowniczej i przywiązanych do niej dochodów, a co większa, siebie i swoich następców i wszystkich książąt i panów lit. uznali za równych z bracią szlachtą przed obliczem prawa i dobrowolnie poddali się nowemu sądownictwu. Imiona tych ludzi, przejętych duchem obywatelskim, zasługują na chlubne wspomnienie w dziejach“. Sew. Golebiowski: Czasy Zygmunta-Augusta. Wilno 1851.

³⁾ Działyński: Zbiór praw Litewskich.

⁴⁾ Лит. Метр. Кн. Зап. XXXIII, 498—500.

нове, Берестейське воєводство. Хоч воно й було віддане синові Василя, Юрієви, все-ж легко зрозуміти, що таке зменшення особистості влади разом з демократизацією соймовою мусіло тяжко вразити Василя. І хоч король старався його залагодити підтвердженням Логойської ординації (20 серпня 1567 р.) і справа графського титулу — „привилею на кралество“ мусіла коло того часу обговорюватись; не змінило се відпору Тишкевича на великому Сеймі в Любліні¹⁾.

Нам звісна історія того Сейму. Матриці не явились і в листах до Корони не обіцяли навіть приїхати або прислати кого, (окрім княгині Слуцької і кн. Корецького). Возводі Тишкевичеві і каштелянови Тризни відобрано їх уряди, на прохання польської шляхти, яка домагалась, щоб і луцький латинський єпископ Вербицький був також покараний за те, що не приїхав і що листи до короля писав не по латині ані по польськи, але по руськи. Кара на Тишкевича і Тризну (2 мая) зломилася відпир литовських панів. 4 мая Еразм Крочевський, кухмістр литовський, писав до Миколая Криштофора Радивиля і радив негайно приїхати, щоби його не постигла доля Тишкевича. Всі сенатори зіхалися і з більшою чи меншою відвагою старались що можна було відратувати для автономії своїх земель. Василь Тишкевич один не приїхав. За те воєвода волинський кн. О. Чорторийський і київський Константин Острожський виявили великий нахил до угоди без протесту (особливо перший), підписуючи акт „приєднання земель Волинської і Київської“, якого Тишкевич не підписав відносно Підляшської землі. Гарно боронив права свого народу кн. Константин Вишневецький. Дивно, що ні його імени, ні імени Тишкевича і Тризни українські історики не записали з такою похвалою, як кн. Острожського. Але роля останнього, яко противника релігійної Унії, вияслює се становище його православних панетіристів.

Звісно, що відорванне Підляша й Волині з Браславщиною від Литовської держави, яка була для них центром не тільки державним, але культурним і національним, бо була, власно кажучи, Русю, в якій литовські елементи етнографічні й національні ніякої ролі не грали, відбуло ся проти волі тих земель і було актом приневолення. Ось як описує ті важні події най-

¹⁾ Metr. Koronna, 107 f. 46. Воєводство Підляшське було віддане підчасому литовському Миколаєві Кишці, каштелянію Адамови Козинському,

новіший польський історик: 4 марця 1569 р. оголошено офіційно на Сеймі в Любліні „інкорпорацію“ Підляша до польської Корони, не питаючи ні руських послів, ні панів і найважливіших диянів, котрим король заявив тільки, що мають прийти для присяги, а коронні послы, знаючи наперед, що вони не схотять цього вчинити, радили вже їх покарати. Постановлено було відібрати їм уряди і віддавати Полякам, а як би дальше опирали ся, карати смертю¹⁾. Королівський універсал назначив Підляшанам день 27 марця, під карою втрати диянітарства і староств. До воеводи Тишкевича і других достойників вислано особних посланців з королівськими листами²⁾ з такими-ж самими погрозами. Ніхто не зявив ся. Найвідважніші, як латинський біскуп луцький Вербицький, кн. Олександр Чорторійський волинський, Василь Тишкевич підляський і кн. Константин Острожський київський, відмовились листами³⁾ Гнів польських послів був страшний, особливо на біскупа луцького за те, що листи до короля писав ні по латині ні по польськи, а по руськи. Просили, щоб йому відобрали його маєтності. До Тишкевича і других, що відмовились хоробою, вислати нових посланців, перед котрими могли би у себе дома зложити присягу. Оголошено ще раз, що воеводи Тишкевичеві, каштелянови Григорію Тризні й більському старості Юрію Ходкевичеві будуть зараз відібрані їх уряди. До Тишкевича король посилав п. Бартоша Завадского з розказом, щоби перед ним присяг йому і польській Короні⁴⁾ (кор. лист з 7 цвітня 1569). Воевода не годить ся присягти і у себе. Посольська „ізва“ виступила 29 цвітня, просячи, щоби його покарано. „Вибрано двох достойників“, пише згаданий польський історик, „Тишкевича і Тризну, притім незвісно, чи для того, що найсильніше опирали ся, чи для того, що становище їх було найзначнішим“⁵⁾.

День „екзекуції“ назначив король на 2 мая в понеділок. Тишкевича і Тризну скасував, а їх уряди передав зараз того-ж дня: воеводство Миколаєві Кишці, підчашому литовському і старості дрогичинському, каштелянію Адамові Косинському, мар-

¹⁾ Nowiny Lubelskie 98. O. Halecki: Przyłączenie Podlasia. Wołynia i Kijowszczyzny 39—40.

²⁾ MS. Архиву кн. Чорторійських в Кракові ч. 301, ст. 402—3. (Mandatum ad palat. terrae Podlachiae).

³⁾ O. Halecki: opus cit. 11.

⁴⁾ MS. Арх. Кн. Чорт. ч. 301. Halecki: op. cit. 122.

⁵⁾ Halecki: op. cit. 145.

шалкови дрогичинському, які зв'єні були вже зі своїх польських симпатій і відразу стали по польській стороні.

Польський автор студії про сю важну історичну подію старає ся доказати, що: „Akt 2 Maja nie był bezwzględny i samowolnym gwałtem (!), wymuszonym na Królu przez Polaków, lecz uzasadnioną (!) i dobrze obmyślaną zmianą, która w dodatku ani Tyszkiewiczowi ani Tryźnie najmniejszej nie wyrządziła szkody (?). Niebawem obaj przeniesieni zostali na wyższy jeszcze (?) szczebel hierarchii senatorskiej, pierwszy na województwo, drugi na kasztelanіę smoleńską“¹).

Не звертає уваги на се, що ті уряли були тільки титулярні, воеводство Смоленське як і доходи з нього були в руках Москви, що він сам зазначає: „Rzecz ciekawa — że te godności in partibus w braku innych wakansów specjalnie dla nich utworzono, gdyż godności wojewody smoleńskiego... od czasu utraty Smoleńska w 1514 r. nie obsadzano“.

Не знає він також, що в пів року потім (5 листопада 1569) Василь Тишкевич дістав для свого роду, так само як і Ходкевичі, грамоту на графський титул (підтвердження князівського дістали тоді Чорторийські, Санґушки і Четвертинські на самому Соїмі). Але се все-ж були тільки титули без ніякого значіння і хоч в грамоті на „кграбство которое его млт (Василь Тишкевич) дети его млти потомки и щатки со всем вышешнем оздобою и окрасою на вечни часи вживати и на особах своих носити мают заровно яко иные кграби от Цезаров их мйти и королей христьянских учинены и вышешны сунт, так якоби вси оздоби и окраси тому титулу належачие тут описани били“... Король оголосив, що „воевода подляский сам дети его мйти потомки и щатки того титулу со всеми належностями оздобою и вольностями вживати славити писать меновать так в панствах наших яко и чужоземных... и вольны будут кром всякое перекази от вшелякого стану под караньем и виною звыклою от Цезаров и королей христ. в таковой справе постановленной“²)... Все се не могло рівнятися зі страченим становищем феодального державного вассала, як і титулярне Смоленське воеводство „in partibus infidelium“ в Московській державі не заступало становища і доходів Підляшського, в котрім Василь проживав-

¹) Idem, 146.

²) В Московській Архіві Міністерства Юстиції: Лито в. Метрика Кн. Записей ч. I А 49, ст. 47-48.

і мав великі маєтності¹⁾; не заступало страчених прав юрисдикції і привілеїв провінціальних значне зменшення доходів староства Минського, від якого відорвано найбільшу частину, щоб утворити („креувати“) нове воєводство Минське, яке перше також не існувало, а всі землі тої великанської волости були перше в руках Василя. Все-ж таки ті королівські грамоти доводять, що Жигимонт Август почував себе винним відносно старця, який йому так довго і вірно служив, а може побояв ся з ним і з його родом зірвати зносини до решти.

„В кожному разі „екзекуція“ з 2 мая мала в справі прилучення Підляша (а посередно й Волині)²⁾ — пише польський історик — значінне переломове“³⁾. Про се свідчить лист кор. крайчого Лаского до князя курляндського⁴⁾. „На інших панів підляшських і волинських упав страх“. Литовський кухмістр Еразм Крочевський писав зараз 4 мая до Миколая Криштофа Радивиля, щоби спішив ся приїзжати присягати Польщі, щоби заслужити на долю Тишкевича і Тризни, „aby trudności jakieju o Mordwy nie miał“, то є, щоби йому маєтності Мордви (на Волині) не сконфіскували⁵⁾. Радивил приїхав, а скоро наступило прилученне Волині, а із нею Браславщини і Київщини. Підписують уже від імени першої, хоч із гарною протестацією: кн. Константин Вишневецький, а без неї воевода кн. Олександр Чорторійський, від Браславщини: воевода і гетьман кн. Роман Санґушко, — хоч браславська шляхта протестує, від Київщини: кн. Константин Василь Острожський... Цікавим буде зазначити, що хоч сини Василя і він сам найбільше маєтностей мали у Київщині, а його були й там і на Волині, ні один з сього роду не підписав прилучення їх земель до Польщі. За те бачимо через два місяці підпис Василя („przez umocowanego“) і синів його Юрія воеводи берестейського і Каленника, мар-

¹⁾ П. О. Галецький сього також не знає. Як видно з testamentу Василя Тишкевича, мав він там: Лососин, Білявичі, Рожанку (її одну купив кавціер Лев Саліга від його сукцесорів за два мільйони злотих п.), Здитов, Лисков, Межиріччє, Хрисцю і т. д., які відписав дочці Олександрі, жінці 1) Олександра Гривгорія Ходкевича, 2) кн. Константина Констант. Острожського, — і замок Камінь Харецький, Дашкевичі, Вилейку, Сілець і т. д., які записав найменшому синові Остафію (1570 р. 5 серпня. Акты изд. Виленскою арх. ком. XXII, 400).

²⁾ З Браславщиною й Києвом.

³⁾ Halecki: Op. cit. 147.

⁴⁾ Ibidem.

⁵⁾ Археогр. Сборн. VII, ч. 20.

шалка господарського на „привилею панів Лизовских на Унію“ 1-ого липня 1569 року.

Треба признати, що роля литовсько-руських маїнатів на Люблинському Сеймі була благородна і патріотична, особливо коли рівняти її до ролі аристократії Річипосполитої в момент її поділу, або української старшини підчас руйнування автономії Гетьманщини.

Особисті вигоди, які вони дістали, т. є. підтвердження і жадованне титулів, були чисто формального характеру і не могли рівняти ся з дійсними їх втратами. Мови не було про якісь матеріяльні вигоди, які напр. бачимо при Гадачській угоді. Ні староств, ні гроший, ні урядів. Перед польською демократичною шляхетською нівеляцією — панове старають ся дещо затримати з своїх феодальних прав: „prawa, sądy... stany xiążęce i familje... zachować wiecznie i nieporuszenie“... Стрежуть, щоб: „wszystkie prawa¹⁾, przywileje od wszech przodków I. K. M-ci y od I. K. M-ci samego... narodom litewskim, ruskim y obywatelom W. X. L. y też ziemiom y powiatom, familiom²⁾ y osobom dane, cale, zupełne y niezczym nienaruszone zostaly, także wieczności, feuda, lenności“... хоч їм король і Річипосполита обіцяли: „dostojenstwo y dygnitarstwo y urzędów ziemi naszej Kijowskiej (Wolyńskiey, Braclawskiey etc.) duchownych y świeckich tak Rzymskiego jak y Greckiego Zakonu nie umniejszać ani zasłaniać y owszem wecale zachować“...

Сих обітниць не додержали, а вони добре знали, що їх давне становище аристократичне було загублене.

Ми повинні одначе віддати подяку їм за ту автономію, за ту решту національних прав, за які вони бороли ся і які добули „narodom litewskim, ruskim y obywatelom“...

„Za proźbą wszech wolyńskiey, kirowskiey etc. ziemi stanów, xiążąt, panów, urzędników, szlachty y wszystkiego Rycerstwa zostawujemy we wszelkich sprawach ich sądowych... iako y dekreta nasze z kancelaryi naszej koronney... y we wszystkich potrzebach... do nich listy nie iakim innym, ieno

¹⁾ Volum. Legum II, 90.

²⁾ Найзначіщі роди княжі і панські (Ходкевичів, Радивилів і Тишкевичів) одержали коло того моменту затвердження або надання титулів. Ходкевичі (10 VI, 1568), Чорторийські (26 V, 1569), Четвертинські (3 VI, 1569), Радивили (1 VII, 1569), Сангушки (9 VI, 1569) і Тишкевичі (5 XI, 1569). Всі ці грамоти до себе подібні.

Ruskim pismem pisane y odprawowane bydź mają czasy wiecznemi“.

Они входять до Річипосполитої: „iako równi do równych y wolni do wolnych“... їм „у poddanym ich“ заховують Статут Литовський, обіцяють не давати урядів, тільки: „obywatelom ziemie kijowskiej (etc.) osiadłym... oddawać mamy i powinni będziemy“.

Унія тут персональна, особиста, що до землі Підляшської, Київської і Волинї, се не Унія а „інкорпорація“, якої актив ні Василь, ні його сини, як знаємо, не підписали¹⁾.

Вчиненої тяжкої зневаги заслуженому і гордому старцеві, на очах тих самих підляшських послів, що на нього прискаржувались, помімо змагань короля, залагодити сю справу, він довго не пережив. Він помер 13 серпня 1571 р., в два роки після важних подій Люблинського Союму.

Тестаментом своїм 1567 року Василь наказував поховати себе в Логойській замковій церкві св. Богоявлення, що був сам збудував — „у правого крилоса“, „а тому, хто сю св. церкву нарушить, тому Бог судья!“ Але він змінив свою волю перед смертю (1570 р.) і просив, щоб його жена і зять Олександр Ходкевич з дочкою поховали його в Супрасльським монастир²⁾.

Василь жертвував був тому монастиреви образ Богоявлення Спаса на Йорданї в срібло і золото убраний, а також великий дзвін. Труни його і його жени Настасії находили ся в скленї під великим олтарем. В описї з 1644 року ми бачимо, що над тими трунами повішені були прапор з гербом, булави й зброя...

¹⁾ Підляшський посол Буйно скаржив сам його і Тризну перед Союмом 4 марца 1569 року, що з погрозами послали свої розкази шляхті, щоб голоси свої давала при виборах, кому они визначили. (Dyariusz Sejmu Lubelskiego).

²⁾ „А кгда на мене Василя въ воли Божое час смертний прїйдесть, тогда жена моя Настасія и зять мой его м. панъ Олександро Ходкевичъ весполек съ малжонкою своею а дочкою моею Олександрою мають ітло мое отвезти и поховати въ монастирю ихъ м. Пановъ Ходкевичовъ у Супрасльском у Храмі Пречистое Богородици на которое поховане мають митрополита его м. або которого владыку припросити и там погребѣти моему вчинити такъ якъ прислушитъ на законъ нашъ Хрестіянскій. На тое отписую двѣстѣ коп грошей а другую двѣстѣ копъ грошей отписуемъ слугамъ нашимъ... также и служебницамъ нашимъ“...

Указом імператора Миколая I-го 1836 р. приказано було їх винести зі склепу і закопати, але не дождав ся Василь тої останньої зневаги. Домовина його розпалась вже була давно, порохи розсипались. Нині склеп той зовсім пустий. — Валяєть ся в ньому залізна якась бляха з вирізаними на ній лицарями чи грядіяторами¹⁾ як би на спогад тої боротьби і тих великих подій, про які ми говорили і які вічно звязані з іменем Василя Тишкевича.

¹⁾ Eustachy Tyszkiewicz: Groby Tyszkiewiczów. Warszawa 1871 r.

Таблиця І.

Родовід Тишкевичів

по офіційним і геральдичним жерелам
(Окольський, Коялович, Несецький, Готайський Календар 1853 року).

Гедимин
Вел. князь литовський і руський
† к. 1341 р.

Ольгера Вел. князь лит. і рус.	Наримунт Князь турово-пинський	Монвіа Князь слонимський	Любарт Князь волинський	Коріят Князь подільський
Ягайо Вел. князь лит. і рус., король польський	Володимир Князь київський Вел. князь лит. і руський	Іван Монвіа Воевода виленський		
		Мишко Каленник Мишкович Маршалок, староста путивльський і звенигородський		
Добр вбиті Татарами в 1483 р.	Гетговт вбиті Татарами в 1483 р.	Ташко Гетьман і воевода київський, староста переславський. /і/. Милослава кн. Друцька.	Окушко вбиті Татарами в 1483 р.	Федір
Іван Архимандрит печерський	Лев Посол до Орди Тишкевичі — Скумнини.	Василь Воевода підляський, староста канівський, черкаський, минський і пинський, гр. логойський і бердичівський. /і/. Олександра кн. Чорторийська.	Михайло „Гетьман військ київських“.	Гаврило
		Тишкевичі гр. на Логонську і Бердичеві.		

Таблиця II.

Родовід Тишкевичів
Віки XV, XVI і XVII (1421—1648)
по документальним жерелам.

Мишко

Андрій Пан ради В. кн. Руського 1437 р.	Каленик Мишкович дiстає в 1437 р. від Свирігайла Бердичів, Чортолісці, Ходорковичі і землі над Случем, під Житомиром і Овручем.	Єзько Пан ради В. кн. Руського, посол Свирігайла до Хре- стоносців в 1435 р.
Сенько Канцлер і підскар- бій Свирігайла в 1446 р.	Дашко на Ляхівцях і Під- гайцях 1469 р.	Івашко на Корниці і Чортоліс- цях 1465 р. /і/. Агафія кн. Глинська
Ганна 1518 р. М. Юсько Сенютич	Борис ? (дочка) М. Олександр Ярмолинський	Іван Архимандрит Київоле- черської Лаври 1470 р.
Настасія інокія	Духна Власт. Басані і Бикова за Дніпром 1530 р. М. Степан Дублянський	Гаврило 1547 р. /і/. Настасія Сопіжанка
Федір Скумин Воевода новгородський і під- скарбій земський, званий »Оком Церкви», † 1616 р. /і/. Катерина Ладська.	Лев Посол до Орди 1508 р.	Василь Посол до Мос- кви, пан Ради, гетьман дв.- 1555 р., воєво- да підляш- кн. Друць- ка-Горська. леденська. /і/. Олександра
Амитро Скумин Маршалок господарський. /і/. 1) Софія Вольська 2) Ганна кн. Масальська † 1609 р.	Янгурич Скумин маршалок господ., стар. чорнобильський, званий »Сарматським Гектором і Руським Пирром», † 1563 р., похов. у Лаврі Печерській	Матвій /і/. Олена 1586; /і/. Со- фія кн. Друць- ка-Горська. леденська. /і/. Олександра
Януш Воевода виленський † 1653 р. /і/. Барвара Нарушевич.	Юрій Маршалок господар- ський. /і/. кн. Во- ротинська.	Андрій /і/. Софія Сопіжанка, вдова Ан- дрія Сан- густика кн. Ковель- ського.
Катерина-Евгенія М. 1) Константин кн. Вишне- вецький. 2) Олександр кн. Радивил.	Герман Архиман- дрит св. Ми- хайла Золо- товерхого 1648 р.	Тишкевичі Гр. на Логозьку і Бердичеві. (Гл. Табл. III).

Потомки Василя Тишкевича

на Логойську і Бердичеві.

Василь Тишевич Каленикович

на Бердичеві, Слободищах, Чортолісцях, Махнівці, Котні, Буркавах, Корвині, Озерянах і т. д. на Україні; на кн. Логойським і Заозерським, на Білій Русі; на Рожанні, Лососині, Білявицах, Здітові, Лискові, Камінці і т. д. на Підляшші; граф на Логойську і Бердичеві — 1569 р., стар. канівський і черкаський — 1536 р., минський і пинський, Пан Ради, маршалок господарський, гетьман дворний — 1552 р., воевода підляшський 1558—1569 р., посол до Орди 1532—1535 р. і до Івана Грозного в 1557—60-их рр.

† 1571 р., похований в Супрасльському монастирі.

Ж: 1) Олександра Семенівна кн. Чорторийська-Логойська.

Ж: 2) Настасія Андріївна Сопотьківна.

II.

Федір Каленик (Каленицький) Пан Ради, маршалок господарський.	Юрій Пан Ради і маршалок степейський, посол до Москви, ординат Логойський 1567 р.	Остафій † 1555 р. Марія кн. Друцька-Озерецька.	Олександра М. 1) Олександр Ходкевич, стар. городеньський. 2) Константин кн. Острожський. 3) Микола Язловецький, стар. сокальський.	Остафій-Серафим Учений, поет, каштелян смоленський, † 1590 р.
Ж: Варвара кн. Соломерецька.	Ж: 1) Ганна Котівна. 2) Федора Воловичівна, кашт. виленська. 3) Сузанна Сопіжанка.	Константин Софія-Люба-Кашт. під-мила-Олена-ляшський Милослава 1599 р. 1567 р.		

Федір-Фридрих Стар. нехвороський, ко- льонізатор України. Ж: Софія кн. Острожська-Заславська.	Петро Воевода минський. Ж: Регіна кн. Рязанська.	Мартин Маршалок госп. 1589 р. Ж: Елеонора Халецька, мечниківна лит.	Юрій Провінціал Єзуїтів польських. Ж: Софія кн. Вишневецька.	Остафій Берестейський † 1632 р.

Януш
Воевода київський, стар. житомирський і сокальський, кавалер мальтанський, † 1649 р.
Ж: Ядвіга з Бучача Белжецька.

Самуїл Ероним
Підкацій литовський † 1652 р.
Ж: Варвара Пац.

Лев-Криштоф
Воевода чернігівський, стар. житомирський, диктатор проти Шведів † 1666 р.
Ж: Софія Вороничівна.
† 1656 р.

Юрій
Біскуп виленський, посол до Риму † 1649 р.
Ж: Тереза Сопіжанка.

Філон
Маршалок козаками литовський, † 1648 р.
Ж: Тереза Сопіжанка.

310484

(III)И 60.653

МИХАЙЛО ТИШКЕВИЧ.

ВАСИЛЬ ТИШКЕВИЧ

воевода підляшський, маршалок господарський і гетьман
дворний В. Кн. Литовсько-руського

(1523—1571).

Історично-генеальогічна розвідка.

Из „Записок Наукового Товариства ім. Шевченка“
т. СХХІХ

У ЛЬВОВІ, 1920.

з ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.